

ANALIZA RELACIJA IZMEĐU MATERIJALNIH PRILIKA MLADIH I OBLIKA ASOCIJALNOG PONAŠANJA

SAŽETAK: Istraživanje je sprovedeno na uzorku od 634 djece i mladih iz osnovnih i srednjih škola sa područja Bosne i Hercegovine, tj. sa područja zapadnog dijela Republike Srpske i zapadnog dijela Federacije Bosne i Hercegovine, proporcionalno njihovom učešću u strukturi učenika u osnovnim i srednjim školama sa područja zapadnog dijela Bosne i Hercegovine. Osim toga, istraživanje je realizovano i preko Centara za socijalni rad zbog obuhvatanja učenika iz nekompletnih porodica, djece bez roditeljskog staranja kao i djece i mladih koji ne pohađaju školu.

KLJUČNE RIJEČI: mladi, socijalno-iskustveni status, asocijalno ponašanje.

Uvod

Poseban predmet analize jeste relacija između socijalno-iskustvenih obilježja djece i mladih (materijalne prilike u kojima žive) kao faktora ili korelata asocijalnog ponašanja kod djece i mladih. Polazimo od toga da je manifestovano asocijalno ponašanje veoma kompleksna pojava koju u manjoj ili većoj mjeri determiniše veliki broj različitih faktora te da je pored osobina ličnosti počinioca asocijalnih djela ne samo opravdano nego i nužno sagledati i druge relevantne faktore, prije svega u oblasti *ambijentalnih uslova i porodičnih odnosa*, te utvrditi da li oni i u kojoj mjeri determinišu asocijalno ponašanje mladih iskazano u nekoliko različitih aspekata: bježanje od kuće i škole, krađe, nasilničko ponašanje, zloupotreba opojnih sredstava i druge.

1. Ispitivanje

U istraživanju relacija između materijalnih prilika učenika i oblika asocijalnog ponašanja sagledavan je: intenzitet asocijalnog ponašanja, neadekvatno ponašanje u školi i različiti oblici počinjenog nasilja. Analizirana je povezanost samo sa onim obilježjima za koje se može pretpostaviti da su u značajnijoj korelaciji sa asocijalnim ponašanjem.

Oblici asocijalnog ponašanja (intenzitet asocijalnog ponašanja, neadekvatno ponašanje u školi i različiti oblici počinjenog nasilja) tretirani su kao zavisne varijable, a materijalne prilike učenika kao nezavisne varijable.

Za analize relacija između tako operacionalizovanih materijalnih prilika učenika i oblika asocijalnog ponašanja, te za interpretaciju tih relacija, izračunati su Hi-kvadrati, kao adekvatan statistički postupak kojim se mogu testirati različite hipoteze o postojanju statistički značajnih razlika među kompariranim i analiziranim varijablama. U skladu sa takvim metodološkim konceptom istraživanja postavljen je i niz posebnih hipoteza.

* draganamilojkovic66@gmail.com

Opšta je pretpostavka da se mogu očekivati statistički značajne razlike između socijalno-iskustvenih i ličnih obilježja učenika, s jedne strane i oblika asocijalnog ponašanja, s druge strane. Drugim rečima, u analizi relacija između tako operacionalizovanih socijalno-iskustvenih i ličnih obilježja učenika i oblika asocijalnog ponašanja pošlo se od alternativne hipoteze, tj. od pretpostavke da različita prethodna iskustva učenika i život u različitim konkretnim socijalnim uslovima može biti izvor razlike u raširenosti i intenzitetu oblika asocijalnog ponašanja učenika.

Ovako formulisana posebna hipoteza zasnovana je na shvatanjima da loši materijalni uslovi u kojima djeca žive djeluju nepovoljno na zadovoljavanje osnovnih životnih potreba i da mogu da kod djece podstaknu različite oblike asocijalnog ponašanja kako bi takvim ponašanjem nadoknadili neimaštinu i nedostatke u zadovoljavanju svojih svakodnevnih životnih potreba.

2. Materijalne prilike u kojima živi i raširenost asocijalnog ponašanja

U skladu sa tako postavljenom hipotezom analizirani su i dobiveni rezultati o međusobnoj povezanosti materijalnih prilika u kojima učenici žive i raširenosti asocijalnog ponašanja. Dobiveni rezultati pokazuju da su utvrđene statistički značajne razlike u raširenosti asocijalnog ponašanja s obzirom na to u kakvim materijalnim prilikama učenici žive.

Na takve zaključke upućuje i dobiveni Pearson Chi-square: 25.5265, koji je uz 8 stepena slobode, statistički značajan na nivou 0,01 ($p=.001269$), kako se može vidjeti iz rezultata koji su predstavljeni u Tabeli 1.

Tabela 1. Materijalne prilike u kojima živi i raširenost asocijalnog ponašanja

materijalne prilike	raširenost asocijalnog ponašanja			Σ
	nikako	povremeno	često	
veoma dobre (pripadam imućnijima)	60 86.96%	9 13.04%	0 0.00%	69
dobre (pripadam dobro stojećim)	201 83.06%	40 16.53%	1 .41%	242
osrednje (pripadam srednjem sloju)	226 85.93%	36 13.69%	1 .38%	263
loše (nekako sastavljam kraj sa krajem)	32 69.57%	11 23.91%	3 6.52%	46
veoma loše (jedva preživljavam)	6 75.00%	2 25.00%	0 0.00%	8
Total	525 83.60%	98 15.61%	5 .80%	628

Pearson Chi-square: 25.5265, $df=8$, $p=.001269$

Uvid u tako predstavljene rezultate pokazuje da najveći stepen ispoljenog asocijalnog ponašanja manifestuju učenici koji žive u lošim materijalnim prilikama, tj. koji se izjašnjavaju da nekako sastavljaju kraj sa krajem, kako se izjasnilo 6,52 % da „često“ i 23,91 % „povremeno“ ispolji neki od oblika asocijalnog ponašanja.

Zatim, slijede učenici koji žive veoma loše, tj. oni koji su se izjasnili da jedva preživljavaju, koji asocijalno ponašanje „povremeno“ ispoljavaju u 25,00 % slučajeva.

S druge strane i među učenicima koji žive u boljim materijalnim prilikama rašireno je asocijalno ponašanje i to tako što oni koji pripadaju dobro stojećim u 16,53 % slučajeva asocijalno ponašanje ispoljavaju „povremeno“, a oni koji žive veoma dobro, tj. koji pripadaju imućnijima u 13,04 % slučajeva.

Na osnovu tako distribuiranih rezultata izveden je zaključak da je potvrđena postavljena pretpostavke da se mogu očekivati značajne razlike u intenzitetu raširenosti asocijalnog ponašanja između učenika koji žive u različitim materijalnim prilikama.

3. Materijalne prilike u kojima živi i raširenosti neadekvatnog ponašanja u školi

Utvrđena je statistički značajna razlika i u raširenosti neadekvatnih oblika ponašanja u školi između učenika koji žive u različitim materijalnim prilikama, kako se to može vidjeti na osnovu rezultata koji su predstavljeni u Tabeli 2.

Dobijeni rezultati pokazuje da svi učenici, bez obzira na materijalne prilike, ispoljavaju oblike neadekvatnog ponašanja u školi, ali da najveći stepen neadekvatnog ponašanja u školi manifestuju učenici koji žive u lošim materijalnim prilikama, tj. oni koji se izjašnjavaju da nekako sastavljaju kraj sa krajem, kako se izjasnilo njih 8,70 % da „često“ ispoljavaju takve oblike ponašanja, te 41,30 % da „povremeno“ ispolji neki od oblika asocijalnog ponašanja. Zatim, slijede učenici koji žive veoma loše, tj. oni koji su se izjasnili da jedva preživljavaju, koji asocijalno ponašanje „povremeno“ ispoljavaju čak u 75,00 % slučajeva.

S druge strane i među učenicima koji žive u boljim materijalnim prilikama rašireno je asocijalno ponašanje i to tako što oni koji pripadaju dobro stojećim u 37,19 % slučajeva asocijalno ponašanje ispoljavaju „povremeno“, a oni koji žive veoma dobro, tj. koji pripadaju imućnijima u 27,544 % slučajeva „povremeno“ i u 2,90 % slučajeva „često“. Takođe i učenici koji žive osrednje, tj. koji pripadaju srednjem sloju, u 41,06 % slučajeva „povremeno“ ispoljavaju oblike neadekvatnog ponašanja u školi i 1,14 % slučajeva „često“, dok u samo 57,79 % slučajeva ne ispoljavaju „nikako“.

Tabela 2. Materijalne prilike u kojima živi i raširenost neadekvatnog ponašanja u školi

materijalne prilike	raširenost neadekvatnog ponašanja u školi			Σ
	nikako	povremeno	često	
veoma dobre (pripadam imućnijima)	48	19	2	69
	69.57%	27.54%	2.90%	
dobre (pripadam dobro stojećim)	152	90	0	242
	62.81%	37.19%	0.00%	
osrednje (pripadam srednjem sloju)	152	108	3	263
	57.79%	41.06%	1.14%	
loše (nekako sastavljam kraj sa krajem)	23	19	4	46
	50.00%	41.30%	8.70%	
veoma loše (jedva preživljavam)	2	6	0	8
	25.00%	75.00%	0.00%	
Total	377	242	9	628
	60.03%	38.54%	1.43%	

Pearson Chi-square: 31.2535, df=8, p=.000127

Te razlike su i statistički značajne jer je dobiveni Pearson Chi-square: 31.2535, koji je uz 8 stepena slobode, statistički značajan na nivou 0,01 ($p=.000127$).

Na osnovu tako distribuiranih rezultata međusobne povezanosti materijalnih prilika u kojima učenici žive i raširenosti neadekvatnog ponašanja u školi može se zaključiti da je potvrđena postavljena pretpostavka, tj. da se mogu očekivati značajne razlike u intenzitetu raširenosti neadekvatnog ponašanja u školi između učenika koji žive u različitim materijalnim prilikama.

4. Materijalne prilike u kojima živi i raširenost počinjenog nasilja

Takođe su utvrđene značajne razlike i u raširenosti ispoljenog nasilja između učenika koji žive u različitim materijalnim prilikama. Te razlike su i statistički značajne jer je dobiveni Pearson Chi-square: 47.1594, koji je uz 8 stepena slobode, statistički značajan na nivou 0,01 ($p=.000000$), kako se to može vidjeti na osnovu rezultata koji su predstavljeni u Tabeli 3.

Tabela 3. Materijalne prilike u kojima živi i raširenost počinjenog nasilja

materijalne prilike	raširenost počinjenog nasilja			Σ
	nikako	povremeno	često	
veoma dobre (pripadam imućnijima)	61 88.41%	8 11.59%	0 0.00%	69
dobre (pripadam dobro stojećim)	232 95.87%	6 2.48%	4 1.65%	242
osrednje (pripadam srednjem sloju)	248 94.30%	12 4.56%	3 1.14%	263
loše (nekako sastavljam kraj sa krajem)	38 82.61%	2 4.35%	6 13.04%	46
veoma loše (jedva preživljavam)	6 75.00%	2 25.00%	0 0.00%	8
Total	585 93.15%	30 4.78%	13 2.07%	628

Pearson Chi-square: 47.1594, $df=8$, $p=.000000$

Analiza tako predstavljenih rezultata pokazuje da svi učenici, bez obzira na materijalne prilike u kojima žive povremeno ispoljavaju oblike neadekvatnog ponašanja u školi, ali da najveći stepen ispoljenog nasilja manifestuju učenici koji žive u lošim materijalnim prilikama. Tako se među onim učenicima koji se izjašnjavaju da nekako sastavljaju kraj sa krajem njih 13,04 % izjasnilo da „često“ ispoljava nasilje i 4,35 % da nasilje ispoljava „povremeno“. Zatim, slijede učenici koji žive veoma loše, tj. oni koji su se izjasnili da jedva preživljavaju, koji asocijalno ponašanje „povremeno“ ispoljavaju čak u 25,00 % slučajeva.

S druge strane i među učenicima koji žive veoma dobro, tj. koji pripadaju imućnijima raširenost počinjenog nasilja evidentirana je samo kao „povremena“, kako se izjasnilo 11,59 % učenika, i kod učenika koji žive dobro u 2,48 % slučajeva ispoljeno nasilje se javlja „povremeno“, a u 1,65 % slučajeva „često“. Takođe i učenici koji žive osrednje, tj. koji pripadaju

srednjem sloju, u 4,56 % slučajeva „povremeno“ ispoljavaju oblike nasilja i 1,14 % slučajeva „često“, dok u 94,30 % slučajeva ne ispoljavaju „nikako“.

Na osnovu tako distribuiranih rezultata međusobne povezanosti materijalnih prilika u kojima učenici žive i raširenosti ispoljenog nasilja može se zaključiti da je potvrđena postavljena pretpostavka, tj. da se mogu očekivati značajne razlike u intenzitetu raširenosti ispoljenog nasilja između učenika koji žive u različitim materijalnim prilikama.

5. Zaključna razmatranja

Ukupni rezultati međusobne povezanosti materijalnih prilika u kojima žive mladi i raširenosti asocijalnog ponašanja, neadekvatnog ponašanja u školi i ispoljenog nasilja kod učenika pokazuju da je potvrđena polazna hipoteza, jer je utvrđena statistički značajna razlika između materijalnih prilika u kojima žive djeca i mladi i neadekvatnog ponašanja u školi, raširenosti asocijalnog ponašanja i ispoljenog nasilja. Drugim riječima, materijalne prilike u kojima žive djeca i mladu mogu biti snažan izvor razlika u ispoljavanju različitih oblika asocijalnog ponašanja.

LITERATURA

- Alport, G. V. (1969). *Sklop i razvoj ličnosti*. Beograd: Kultura.
- Barber, B. & Eccles, J. (2003). *The joy of romance: Healthy adolescent relationships. Adolescent romantic relations and sexual behavior: theory, research, and practical implications*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Bowlby, J. (1994). *The Making & Breaking of Affectional Bonds*, Routledge, London and New York.
- Cooney, M. T. (1997). Parent-Child Relations across Adulthood. *Handbook of personal Relationships*, John Wiley & Sons, 451-68.
- Criminal Justice & Behavior (1987). *American Association for Correctional and Forensic Psychology*, volumen 4.
- Dahl, R. E. (2006). A Tumultuous Stage In Children's lives, *Children, Youth & Family*, University of Pittsburgh, Pittsburgh.
- Hoffman, J.A., Weiss, B. (1987). Family Dynamics and Pressing Problems in College Students, *Journal of Counseling Psychology*, Vol. 18, No. 2, 157-163.
- Hošek, A. (1995). „Ličnost lopova“, *Časopis za kliničku psihologiju i socijalnu patologiju*, Filozofski fakultet i Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd.
- Ilić, D. (1995). „Analiza motiva koji stoje u osnovi prestupničkog ponašanja“, *Psihologija kriminala*, vol. 1, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Centar za primenjenu psihologiju, Beograd.
- Kron, L. (1995). „Ničim provocirano latentno nasilje: katatimični homicid“, *Psihologija kriminala*, vol. 1, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Centar za primenjenu psihologiju, Beograd.
- Kurdek, L. A., Fine, M. A., & Sinclair, R. J. (1995). School adjustment in sixth graders: Parenting transitions, family climate, and peer norm effects. *Child Development*, 66, 430-445.
- Krneta, D. (2004). *Odabrana poglavlja iz edukacijske psihologije*, Teacher Training Centre, Banjaluka.
- Mrvić-Petrović, N., Nikolić-Ristanović, V., Wolf, B. (1995). „Faktorska struktura neotkrivenog kriminalnog ponašanja u doba maloletništva“, *Psihologija kriminala*, vol. 1, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Centar za primenjenu psihologiju, Beograd.

- Mccurdy, S. J., Scherman, A. (1996). Effects of family structure on the adolescent separation-individuation, *Adolescence*, Vol. 31.
- Momirović, K., Hošek, A., Radovanović, D., Radulović, D. (1995). „Uticaj konativne dezorganizacije i amoralnosti na intenzitet kriminalnog ponašanja“, *Psihologija kriminala*, vol. 4, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Centar za primenjenu psihologiju, Beograd.
- Nill, A. (1990). *Slobodna deca Samerhila*. Beograd: BIGZ.
- Opačić, G. (1995). *Ličnost u socijalnom ogledalu*. Beograd: Institut za pedagoška istraživanja.
- Overturf, J. V. (2003). Adolescent Behavior and Family Relationships, Annual Meeting of Population Association of America, Minneapolis.
- Stefanović, T. S. (2001). Afektivno vezivanje – transgeneracijski pristup, Empirijska istraživanja u psihologiji VII, Beograd.
- Vranješević, J. (2001). Promena slike o sebi: autoportret adolescencije. Beograd: Zadužbina Andrejević.
- Woodworth, R. S. (1958). *Dynamics of behavior*. Menthven, London.
- Wolf, B., Radovanović, D. (1995). „Kanoničke relacije kognitivnih i konativnih karakteristika sa latentnim dimenzijama otkrivenog devijantnog, delinkventnog i kriminalnog ponašanja maloletnih kriminalaca“, *Časopis za kliničku psihologiju i socijalnu patologiju*. Beograd: Filozofski fakultet i Institut za kriminološka i sociološka istraživanja.

Dragana Milojkovic-Covic, M.Sc.

ANALYSIS OF RELATION BETWEEN THE MATERIAL OPPORTUNITIES OF YOUNG PEOPLE AND A FORM OF ANTI-SOCIAL BEHAVIOUR

Summary

The study was conducted on a sample of 634 children and young people from both primary and secondary schools in Bosnia and Herzegovina, i.e. from the area of the western part of the Republic of Srpska and western part of the Federation of Bosnia and Herzegovina, all correspondingly to their share and participation in the structure of students in primary and secondary schools from the area of the western part of Bosnia and Herzegovina. In addition, the investigation was completed and carried out through the help of the Centres for Social Work involving the students of incomplete families, children without parental care as well as children and young people who do not attend school.

Key words: Young people, social-experiential status, anti-social behaviour.